

ПРИЛАГАНЕ НА УСЛУГА ЗА ПРОФЕСИОНАЛНА ОРИЕНТАЦИЯ И РЕАЛИЗАЦИЯ НА ЛИЦА С УВРЕЖДАНИЯ В РЕПУБЛИКА КИПЪР

**Милен Замфиров
Михайлица Хараламбус**

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. В статията се представя услуга, която се осъществява на територията на Република Кипър. Тя представлява тримодулна услуга – услуга с три програми, която цели успешното намиране на професионално поприще на младежи и лица с увреждания.

Представят се уменията и компетентностите, които услугата осигурява, както и възможността за работа в реални условия благодарение на съдействието на мрежа от организации в сферата на частния сектор.

Keywords: professional orientation; transition; young people with disabilities; vocational training

Увод. Възможностите за реализация на пазара на труда, особено за първото работно място, са свързани с редица неизвестни. Те касаят личностните компетентности на кандидата, потенциалния работодател и неговите изисквания, условията на труд, заплащането, времевата ангажираност. Всички тези области с неизвестни и напрежение за първото работно място се увеличават, когато търсещият работа е човек с увреждане. Именно в тази сфера в Кипър се реализира дейност, която ще бъде представена в статията.

Следва да се отбележи, че като цяло, държавна политика е следенето на процента трудова заетост/безработица на жителите на дадено населено място, като в редки случаи се отбелязват същите за хората с различни по вид и степен на увреждания. Например в САЩ съществуват 6500 следгимназиални образователни институции, в които са записани около 16 милиона учащи в редовна и в задочна форма на обучение. Само 9% от тях имат документирано нарушение, иначе казано, участието на целевата група е ниско (Dutta, Schiro-Geist & Kundu, 2009).

По данни на Toldrá и Santos (2013) социалното включване и пълноценно участие на хората с увреждания не може да се осъществи без наличието на

тяхната пълноценна реализация след приключването на обучителния период в живота им. Дори и да са успешно интегрирани или включени в образователната среда, последващо изключване от пазара на труда може да окаже изключително отрицателно влияние върху качеството им на живот.

В областта се включва и работата на д-р Щраузер (Strauser, 2014), в която той споделя сходни твърдения. Авторът обсъжда доминиращите към момента теории, свързани с професионалната реализация на хората с увреждания. Дискутира и техниките за трудово развитие, професионално поведение и организационни фактори, които оказват пряко или косвено влияние върху кариерното развитие и професионалната реализация на хората с увреждания.

Реализирани услуги в Република Кипър. В тази връзка, услугата, която се реализира успешно в Кипър, се нарича „Услуга за преход“ (Transition Service) и е обект на авторско право. Обект на същото право е и логото на услугата, което представлява силует на човек, държащ куфарче – символ на професионално реализиращ се индивид, който влиза през „вратата на живота“ в големия град (фигура 1). Силуетът е в динамична позиция на тялото, символизираща активен и пълноценен живот.

Фигура 1. Лого на услугата за професионална ориентация и реализация „Transition Service“ в Кипър

Същност на услугата „Transition Service“. Услугата е уникална концепция за кипърската стандартна програма и е базирана на същата философия, на която се основава и програмата в САЩ през 70-те години на миналия век и към днешна дата функционира успешно и в редица европейски страни.

Услугата се уповава на реализация в частния сектор, като вече има условия за скорошното ѝ прилагане и в държавния.

Услугата е създадена и се прилага поради наличието на остра необходимост от нея, която се материализира в следните фактори, а именно:

– много млади хора с леки увреждания и/или проблеми завършват училище на 21 години (най-късно) и:

- не могат да продължат с ученето;
- не могат да извършват техническа работа;
- нямат избор по отношение на собственото си бъдеще;
- имат нужда от повече умения, за да могат да се възползват от възможностите на пазара на труда.

Причината, поради която „Transition Service“ е правилният избор в тези случаи, е, защото услугата предоставя програми на тези, които се нуждаят от **допълнителни умения, знания и опит**. Целта на организирането на тази услуга е да развие и предложи **подобряване, овладяване и усъвършенстване на умения за ежедневието, и особено за професионални умения**, за да може да се участва пълноценно в пазара на труда, да се живее възможно най-независимо от околните и като краен резултат лицето да си намери работа, която да упражнява успешно, включвайки се в друга среда, различна от досегашната.

Целевата група на „Transition Service“ представлява:

- лица, които са завършили училище (над 15-годишни);
- лица на 13 години или повече, които посещават училище;
- лица със специфични затруднения;
- лица, които не са включени в пазара на труда;
- лица, които не са социално интегрирани;
- лица с обучителни затруднения;
- лица с граничен интелект;
- лица с емоционални проблеми;
- лица с поведенчески проблеми;
- лица с психиатрични проблеми;
- лица с ограничени социални умения;
- лица с трудности от различно естество за реализация на пазара на труда.

Някои от основните характеристики на „Transition Service“ са гъвкавост и адаптивност спрямо потребностите на обучавания.

Основен принцип е **личното включване** на всеки учащ, който също така е основна фигура по време на целия период на осъществяване на Програмата.

Услугата е неразривно свързана с индивидуалните потребности на всеки обучаван с цел да развие необходимите умения, компетенции и знания, от които се нуждае, за да бъде добре подготвен, знаещ и конкурентоспособен в непрестанно променящото се модерно общество.

Основните **задачи**, които „Transition Service“ си поставя, са бучение в умения за професионална реализация; обучение в ежедневни умения, когато това е необходимо; успешен професионален опит; развиване на увереност в себе си (за обучавания) с цел намиране на платена работа в бъдеще.

Целите на „Transition Service“ са:

- придобиване на умения, които да им помогнат в преодоляването на лични препятствия, които възпрепятстват стъпването им на пазара на труда, както и в обществото като цяло;

- подобряване на осъзнатия подбор на обучавани за работа и подпомагането им за идентифициране на стратегии за по-добри възможности за намиране на работа;

- подкрепа на работната среда, която да предостави на всеки обучаван най-добрите възможности за назначаване на работа;

- осигуряване на възможност на учащите да работят под формата на професионално образование в реални работни условия и съответно да придобият ценен практически опит;

- осъществяване на професионално обучение в области, които съответстват на конкретни умения, интереси и способности на всеки обучаван.

Услугата „Transition Service©“ се реализира чрез три програми, а именно: „TRANSITION“ след училище; „TRANSITION“ в училище; „TRANSITION“ за всички.

„TRANSITION“ след училище е насочена към млади хора на възраст от 15 г. нагоре и които са прекъснали обучението си в училище по някаква причина. Програмата е гъвкава и броят на часовете е в зависимост от индивидуалния план за преход. В Програмата се включват индивидуално и групово обучение, практика и тренинги.

„TRANSITION“ в училище е с целева група младежи на възраст от 13 години и по-големи, които посещават училище или друга образователна институция или структура. Програмата е създадена спрямо индивидуалните потребности и наличното свободно време на всеки учащ. Предвидено е обучение, което е предимно индивидуално, както и работа в екип, когато е възможно. Програмата включва практическо обучение и тренинг след навършване на 15 г. съгласно закона.

„TRANSITION“ за всички е програма, която е адресирана към всички, които имат трудности с намирането на работа. Програмата включва всеки, независимо от неговата възраст и характеристика, който среща трудности в навлизането на пазара на труда поради липса на умения. Тази програма е пре-

димно индивидуално реализирана и се основава на специфичните потребности, които се регистрират при процедурата за оценка на кандидата.

Етапите на осъществяване на „Transition Service“ могат да се характеризират със следното: продължителността на Програмата може да варира от 3 до 30 месеца и се характеризира с учебна програма за обучението. Тя включва 1) въведение: оценка и необходими основни умения; 2) основно обучение: тренинг/обучение; 3) практическо професионално обучение и тренинг.

Услугата се предоставя от специалисти, групирани в два екипа: екип учени и екип от експерти, които са съответно: координатор, психолог, обучители/учители, консултанти по кариерно развитие, семеен консултант.

В раздела „Оценяване“ се изследват, диагностицират и оценяват уменията, компетентностите и възможностите на обучаваните.

В раздела „Обучение“ са включени експериментални алтернативи методологии и тяхното прилагане. Обучението се осъществява в две форми: индивидуална и групова. Последната се реализира, когато обучаваният е готов.

Съществува и функционира т.нар Transition Employment Network (TEN), която включва компании и работодатели, които са изявиали желание да участват в услугата.

Практическият професионален опит, който обучаваните трупат, е свързан с участието им в TEN, където се осигурява работно място. Професионалният опит, който обучаваните добиват, зависи от техните лични интереси, умения, възможности и потенциал, които ние не само диагностицираме и установяваме, но и развиваме и насърчаваме тяхното бъдещо развитие. По време на реализирането на практическия опит обучаваните са под менторството на специалист.

TEN е мрежа от бизнес среди и организации, които подкрепят „Transition Service“ във всичките ѝ програми. Целта на тази мрежа е да осигури подходящи условия за професионалната реализация на младежи, които са интегрирани в услугата „Transition Service“. По този начин те имат възможност да придобият практически опит в реална работна обстановка, като същевременно се обучават, като с това те придобиват по-голяма увереност в справянето си на пазара на труда.

В услугата „Transition Service“ са включени преподаването и развиването на редица основни умения, които са от съществено значение за успешната професионална реализация.

Някои от уменията, които нашите специалисти развиват, са: комуникативни умения; социални умения; работни навици; организация; работа в екип; инициатива; увереност; отдаденост и трудолюбие; отговорност; положителна нагласа/мотивация/енергия/страст; професионализъм; възможност за работа с малко или без надзор; възможност за работа с другите; лидерски и/или управленски умения; граници и уважение; гъвкавост и адаптивност; основни знания за боравене в компютър; оказване на първа медицинска помощ; безо-

пасност и здраве; справяне с трудности; креативност и иновация; лични ценности и личност.

В заключение, предвид досегашния ни опит, може да се потвърди успешното реализиране на услугата за професионална ориентация и реализация „Transition Service“ в продължение на няколко години. Нашите специалисти проследяват успешното внедряване и реализация на нашите обучавани в пазара на труда. Резултатите са силно обнадеждаващи и както заявихме в началото, следващата стъпка е освен от частния сектор като наши партньори да се включат и представители от различни браншове в държавния сектор.

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Dutta, A., C. Schiro-Geist & M. Kundu. (2009). Coordination of Postsecondary Transition Services for Students with Disabilities. *Journal of Rehabilitation, Volume 75, No. 1*, 10 – 17.
- Strauser, D. (Ed.). (2014). *Career Development, Employment and Disability in Rehabilitation: From Theory to Practice*. New York: Springer Publishing Company
- Toldrá, R. & M. Santos. (2013). *People with disabilities in the labor market: Facilitators and barriers*. Work 45 (2013) 553–563 553, DOI 10.3233/WOR-131641.

IMPLEMENTATION OF SERVICE FOR PROFESSIONAL ORIENTATION AND REALIZATION OF PERSONS WITH DISABILITIES IN THE REPUBLIC OF CYPRUS

Abstract. This paper presents a service that is implemented in Cyprus. It consists of three programs and aims at the successful job realization of young people with disabilities.

Some of the most important skills and competencies that are provided by the service are described within the text as well as the opportunity the students to have their training period in real working conditions due to the Transition Employment Network that functions as partners of the service activities.

✉ **Dr. Milen Zamfirov, Assoc. Prof.**
Mr. Mihaylitsa Charalambous, PhD student
Department of Special Pedagogy and Speech Therapy
Faculty of Preschool and Primary School Education
University of Sofia
Sofia, Bulgaria
E-mail: m.zamfirov@fppse.uni-sofia.bg